

Muzeul în aer liber – 50 de ani de la inaugurare (octombrie 1967)

Valer DELEANU

**Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu
ASTRA National Museum Complex from Sibiu**

Personal e-mail: office@muzeulastra.ro

The Open Air Museum - 50 Years Since Its Inauguration (October 1967)

The present article is a recapitulation of the fifty years passed from the inauguration of the Open Air Museum from Dumbrava Sibiului (in October 1967). The author is the only surviving museographer of the team which has started and then developed the Open Air Museum - which was to become the ASTRA Museum and the the ASTRA National Museum Complex. The memory exercise represented by the present article is essential for the reconstruction both of the historical context and of the theoretical and practical premises in which the ASTRA Museum originated.

Keywords: history of the ASTRA National Museum Complex, Open Air Museum, 50 years since its inauguration

Sunt frumoase zilele de toamnă în anul nostru. Un calm atmosferic cu un soare potrivit se așterne între vară și iarnă. Toamna anului 1967 nu se deosebea de această toamnă - și nici de alte toamne. Ceva nou se întâmplă însă: Sibiul se pregătea ca, timp de trei zile – între 16 și 18 octombrie -, să aniverseze împlinirea a 150 de ani de existență a Muzeului Brukenthal. Ocazia de a aniversa centenarul se ratase din cauza Primului Război Mondial. Acum, timpurile pașnice făgăduiau trei zile pline de manifestări închinare unui mare eveniment cultural.

Încă din 14 octombrie, publicația *Flacăra Sibiului* (care pe atunci apărea două zile pe săptămână) anunța programul acestor zile. Luni, 16 octombrie, de la ora 20, avea loc concertul inaugural al festivităților susținut de Corul "Madrigal" (dirijor Marian Constantin) și de Filarmonica de Stat din Cluj (dirijor Mircea Cristinoi, la vioară Ștefan Ruha), în sălile baroc ale Muzeului Brukenthal.

În a doua zi, după o vizită la Secția de Artă Populară a muzeului, dar și la celălalte secții, participanții s-au

deplasat în Dumbrava Sibiului pentru a inaugura Muzeul Tehnicii Populare. Era principalul punct de noutate al acestor zile, principala realizare cu care Muzeul Brukenthal venea să arunce o punte peste timp.

După inaugurare a urmat ședința festivă a aniversării, încheiată seara, la Teatrul de Stat din oraș, cu un spectacol folcloric de amatori din regiunea Brașov.

În sfârșit, în cea de-a treia zi, pe 18 octombrie, la Casa de Cultură, a avut loc o sesiune de comunicări consacrate evenimentului.

La manifestări au fost invitate numeroase personalități culturale din țară: academicianul Vasile Vătășianu, pictorul Maxy Gheorghe Focșa (Muzeul Satului), George Protopopescu (director adjunct al Muzeului Etnografic al Transilvaniei), Vlad Ștefan, rectorul Institutului Teologic, reprezentanți ai autorităților politice și culturale (Ion Popescu Puțuri, Pompiliu Macovei, Ion Stoica, Gheorghe Pană) și de pe plan local (Aurel Cristea, Constantin Buzdughină), specialiști muzeografi de la Muzeul de Artă al R.S.R. și

de la Comisia Muzeelor, specialiști de la muzele din țară, critici de artă, pictori, arhitecți și specialiști de la Institutele de Cercetare ale Academiei.

Printre oaspeții străini se numărau Wladislava Jaworska de la Academia Poloneză de Știință, Sidney Geist din New York, Edward Trier, de la Academia de Arte Düsseldorf, William Lieberman de la Muzeul de Artă Modernă New York sau Palma Bucarelli, directorul Galeriei de Artă Modernă din Roma.

Sibiul, în acele zile, trăia obișnuita sa viață culturală. Era vernisată expoziția semnată de Rodica și Ioan Chișu; în Parcul Sub Arini se reamenaja zona din preajma bustului lui Eminescu; Teatrul de Stat prezenta piesa *Ostatecul*; compozitorul Gheorghe Șoima readucea în amintire că, în chiar zilele acelea, se împlineau 120 de ani de la nașterea lui Gheorghe Dima. Cele cinci cinematografe din oraș prezentau filmele *Surcouf*, *Tigrul celor 7 mări* (Pacea), *Singur pe lume* (Victoria), *Diminețile unui băiat cuminte* (Tineretului), *Comisarul X* (Independența), *Dacii* (7 Noiembrie).

În ce privește aniversarea, programul ei s-a desfășurat conform anunțurilor preliminare. Seara, pe 16 octombrie, spectacolul din sălile baroce ale Muzeului Brukenthal a deschis manifestările. A doua zi dimineața au avut loc vizita în muzeu și inaugurarea din Dumbrava Sibiului, urmate de ședința festivă de după-amiază. În cea de-a treia și ultima zi, s-a desfășurat sesiunea de comunicări în sala de festivități a Palatului Asociațiunii Transilvane ASTRA.

Tot în aceeași seară de toamnă de 17 octombrie, Televiziunea Română (al cărei program începea, ca de obicei, abia la orele 18) își rezervase spațiul de emisie dintre un anumit spectacol de teatru și telejurnalul de noapte prezentării în extenso aniversărilor Muzeului de la Sibiu.

După inaugurarea Muzeului Tehnicii Populare, în sala ASTRA s-a acordat o diplomă specială privind *Meritul Cultural*, decernată de către Pompiliu Macovei Muzeului Sibian abia inaugurat pentru punerea în evidență a valorilor originale *ale geniului poporului român care exprimă strădania neobosită pentru valorificarea exponatelor de preț ale trecutului, pentru înțelegerea peisajului nostru cultural*. S-au acordat medaliile *Meritul Cultural* în diferite clase directorului Muzeului Brukenthal, profesorul Nicolae Lupu, șefilor de secție Corneliu Irimie (secția de etnografie), Teodor Ionescu (Galerile de Artă), Iuliu Pau (secția de istorie), Constantin Agachi (secția de științe naturale), Victor Molnar (sectorul administrativ), precum și tuturor aceluia care au pus bazele Muzeului în aer liber: arhitectul Paul Niedermaier, Herbert Hoffman, Raymonde Wiener ș.a.m.d., ca răsplată a muncilor pline de abnegație depuse întru realizarea Muzeului din Dumbrava Sibiului.

Pe 21 octombrie, o pagină întreagă a publicației

Flacăra Sibiului era consacrată manifestărilor aniversare. Se regăesc aici declarațiile entuziasmate ale oaspeților străini despre muzeul inaugurat în Dumbrava, înțeles ca *un Muzeu al Tehnicii Populare din vechime*, pe care Edward Trier îl compara cu Muzeul Dearborn din Detroit, S.U.A. Aceeași comparație cu Muzeul Dearborn o făcea și William Liebermann, adăugând ca termen de comparație și pe cel din Williams Berg (Virginia, S.U.A.) – *cu piese de mare valoare, care arată cum au acționat oamenii cu ajutorul apei, vântului, în producția materială*. Erau declarații făcute sub impresia momentului, urmând ca adevăratele aprecieri despre valoarea patrimoniului pus în evidență în Muzeul în aer liber să se facă de atunci înainte, mult mai punctuale și mai științifice.

Pe lângă aceste declarații de circumstanță, însă evident sincere, va rămâne emblematică și imaginea lui Constantin Buzdughină, președintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular Orașenesc, tăind panglica de inaugurare în fața clădirii *birourilor* de atunci, flancat de două tinere în costume specifice Săliștii Sibiului, în mijlocul vizitatorilor, marcând momentul precis al dării spre vizitare a Muzeului din Dumbrava proaspăt inaugurat.

Ei bine, ne putem întreba ce se întâmpla de fapt în acele zile de toamnă târzie, dincolo de manifestările celor trei zile aniversare și de inaugurarea Muzeului Tehnicii Populare.

Sibiul anului 1967 era un oraș centru de raion în cadrul regiunii Brașov. Era ultimul an în care urma să aibă acest statut. Orașul începea să prindă, în anii din urmă, o învioreare dorită de toți cetățenii lui. Se schimba inclusiv imaginea sa edilitară. Dinspre Piața Unirii, o străpungere recentă lega centrul de calea Șelimbărului (urma apoi să devină viitorul bulevard Vasile Milea). Tot de aici, Calea Dumbrăvii se asfaltase până în strada Lomonosov, iar restul până la Dumbrava era în stadiul de proiect. Până la aceasta mergea un autobuz (A23) și tramvaiul care, în drum spre Rășinari, oprea deja la poarta numărul 1 a Muzeului abia inaugurat în acele zile.

În Dumbrava Sibiului, în spațiul liber situat dincolo de Grădina Zoologică, timp de trei ani (între 1964 și 1967) avusese loc o susținută și intensă activitate de realizare a unui muzeu în aer liber, în rivalitate cu celelate două muzee cu același specific din țară – anume Muzeul Satului din capitală și Muzeul Etnografic din Parcul Hoia de la Cluj. Muzeul sibian avea însă ambiția să le depășească: urma să aibă o suprafață care le putea cuprinde simultan pe ambele muzee etnografice în aer liber, o tematică inedită - precum și o colaborare exemplară a autorităților locale și centrale pentru realizarea acestui scop în conformitate cu planul lui inițial.

Prin urmare, ziua de 17 octombrie 1967 reprezenta într-adevăr un act deosebit. Se inaugura cel de-al treilea

muzeu în aer liber din țară și cel mai mare ca mărime în spațiul generos oferit în Pădurea Dumbrava, inițial mai mic, dar ajuns acum - adică la inaugurare - la aproape 100 hectare ca suprafață.

Pe vremea aceea, în oraș exista un singur complex muzeal (anume Brukenthal), alcătuit din câteva muzee - secții componente (Galeria de Artă, Muzeul de Istorie, Muzeul de Științe Naturale, Expoziția de Artă Populară), la care se mai adăuga și Biblioteca. În 1963 se obținuse acordul înființării unei secții în aer liber a complexului, denumit în final Muzeul Tehnicii Populare, proiect al șefului secției de Artă Populară, Cornel Irimie, și realizat cu aportul unui colectiv entuziast de muzeografi, în colaborare cu mulți specialiști etnografi, artiști sau arhitecți din țară. Încununarea acestui efort era, prin urmare, inaugurarea aceasta din 17 octombrie .

În afara complexului, în oraș mai exista și nostalgia fostului *Muzeu al Asociațiunii*, desființat ca *nefiind în pas cu vremea*, ba chiar acuzat cândva de *naționalism*. Pe de o parte, Muzeul din Dumbrava Sibiului, și de asemenea secția de Artă Populară existentă în Muzeul Brukenthal, se doreau a fi, într-un mod sublimat dar recognoscibil ca atare, un reveniment al acestui Muzeu interzis al ASTREI (așa cum îl simțea Cornel Irimie); pe de altă parte, el reprezenta și un pretext conjunctural de coagulare a tradiției muzeografice sibiene după un model de transpunere a civilizației populare originând în modelul lui Simion Mehedinți (bazat pe cei patru piloni de civilizație: ocupații, locuință, îmbrăcăminte și transportul resurselor), folosind strict formal în plan muzeal conceptul de mod de producție formulat în termeni marxști (ai mijloacelor de producție, mai precis). Această îmbinare între tradiție și realitățile prezentului a fost înțeleasă ca atare de la bun început de către întemeietorul muzeului, elev al sociologului de prim-plan Dimitrie Gusti. Toate acestea erau, de asemenea, brodate pe ideea lui Romulus Vuia - care, în pribegia sibiană a muzeului clujean din timpul războiului, determinată de dictatul de la Viena, întrezărea posibilitatea refacerii muzeului etnografic în decorul Dumbrăvii.

Era un proiect îndrăzneț care folosea, pentru a se pune în operă, cadrul existent al Complexului Brukenthal; originile proiectului pot fi trasate înapoi în timp până în 1957 (secția de Artă Populară), 1961 (când vin primele semnale ale reactivității comunității științifice românești la idee), 1963 (când se ia decizia de înființare) și inaugurarea sa propriu-zisă la 1967, ca o materializare a funcției muzeale de punere în valoare a patrimoniului cultural, tradițional și specific nu numai pe plan științific și de transfer, conservare și restaurare - dar și pentru valorificarea sa publică. În amiaza zilei de 17 octombrie 1967, la poarta de intrare în muzeu, în fața primilor vizitatori cuprinzând participanții la manifestări, dar și numeroși sibieni, Cornel Irimie

prezenta tuturor muzeul, pe panourile și în planul desfășurat al sectoarelor sale. Planul cuprindea primele 32 de monumente din cele 140 ale proiectului integral, achiziționate, transferate și reconstruite în cei patru ani de intensă activitate pregătitoare a inaugurării Muzeului din Dumbrava Sibiului.

Iar pe 18 octombrie, la sesiunea de comunicări, același neobosit muzeograf Cornel Irimie expunea public rezultatele concrete ale acestor primi ani în comunicarea sa privind *civilizația și arta populară în Muzeul Brukenthal*.

Muzeul datoră lui Cornel Irimie proiectul său tematic, care stătea la originea specificității sale, inclusiv ca muzeu etnografic în aer liber. Și anume un muzeu tematic gândit ca reprezentare concretă a civilizației populare sub numele de Muzeul al Tehnicii Populare - acesta urmând, în fapt, să se dovedească a fi doar o primă expresie a viitorului muzeu care să prindă întreaga civilizație populară, și nu numai zona tehnicii populare.

Irimie a făcut atunci ceea ce trebuia făcut în condițiile vitrege ale vremii, folosind fereastra de oportunitate a anilor 60, și anume interesul nedisimulat pentru crearea unei rețele de muzee în întreaga țară. Profesionalismul său era continuat de o echipă de colaboratori de primă mână, care își dovedise și anterior profesionalismul prin realizarea expoziției de artă populară la nivelul cel mai modern al vremii, printr-o prezentare exemplară din punct de vedere științific a patrimoniului de artă populară. Acestui prim nucleu de specialiști i se adăugase, în anul 1965, tânărul Corneliu Bucur - și urma să se completeze, în anii următori, cu alți etno-muzeografi. Numele acestor primi făuritori ai muzeului de pe lângă Cornel Irimie merită și ele menționate cu prisosință: Herbert Hoffman, Raymonde Wiener, Hedwiga Rujdea, Ștefan Palada, Paul Niedermaier, Cornel Neagu, precum și Ion Drăgoiescu, acesta din urmă funcționând detașat de la București.

Acești oameni au realizat muzeul cercetând în prealabil un teren pe vremea aceea încă generos în instalații populare, în condiții deseori dificile, rezolvând din mers probleme care încă nu erau cunoscute în muzeografia reprezentării în aer liber; erau profesioniști care descopereau valori și care în același timp organizau sectoarele muzeului, stația de conservare și visau la realizarea întregului său proiect tematic. Cornel Irimie reușise, prin eforturile lui exemplare, să trezească nu numai interesul unui larg cerc de specialiști în artă, sociologie, etnografie, istorie, dar să asigure și o colaborare cu muzee și instituții din țară, o experiență inedită, cum nu se mai întâmplase până atunci în Sibiu. Și, de asemenea, reușise în același timp să convingă autoritățile ca ideile sale strict teoretice să devină realitate, ceea ce pe atunci nu era simplu, dar nici într-un totu imposibil. Și tocmai această

transformare a ideii în practică era, la urma urmei, cea mai importantă semnificație a acelei zile de toamnă de 17 octombrie 1967.

Cornel Irimie mai făcuse ceva inedit pentru acei ani de izolare științifică a României. Cu un an înainte (între 7 și 19 septembrie 1966), organizase împreună cu forurile centrale culturale primul simpozion științific legat de muzeele în aer liber din țară, cu participarea pentru prima dată a unor specialiști pe plan european și internațional, simpozion special consacrat și verificării științifice a proiectului muzeului sibian, care - iată! - începea să prindă contururi reale. Iar simpozionul cu pricina a dat undă verde proiectului pe plan european prin vocea specialiștilor participanți, care au remarcat importanța și buna organizare a muzeului - care acum, în toamna lui 1967, putea să fie verificat la fața locului și de către publicul vizitator.

Începutul, prin urmare, era făcut.

Muzeul Tehnicii Populare a fost remarcat în următoarele două decenii de către un public interesat de valorile civilizației noastre populare - public care a crescut de la an la an. Sibieni, locuitori ai țării, turiști străini, personalități ale științei și culturii, oameni de stat au apreciat în vizitele lor atât specificitatea muzeului din Sibiu, cât și caracterul său științific, precum și valoarea sa turistică și educativă - muzeul dovedindu-se, în general, locul în care orice vizitator se simte bine și vrea să și revină. În același timp, Muzeul din Dumbravă a devenit un rețeauă importantă în rețeaua de instituții culturale ale țării, fiind reprezentativ și pentru imaginea României peste hotare, completând în mod fericit tradiția unui muzeu al epocii iluministe, așa cum este Muzeul Brukenthal, cu tradițiile civilizației populare.

Acest muzeu exemplar nu a rămas doar la proiectul său inițial; după dispariția lui Cornel Irimie, diversificarea profilului muzeului și tranziția de la tehnica populară la reprezentarea civilizației populare tradiționale în ansamblul ei i se datorează lui Corneliu Bucur - precum și transformarea sa într-un muzeu al civilizației populare tradiționale din România, adoptând (ca semn de respect pentru toate generațiile ASTREI) și titulatura istorică a acesteia, ca un semn al recuperării istorice atât de necesare timpurilor pe care le trăim.

După 50 de ani, muzeul și-a realizat aproape în întregime proiectul său tematic inițial. În jumătatea sa de secol de existență, din păcate, fondul tradițional al civilizației populare s-a restrâns, ba chiar s-a pierdut în cea mai mare parte, mai ales partea privitoare la instalațiile și meșteșugurile preindustriale. Ca atare, patrimoniul său a crescut în valoare prin efortul de salvare făcut de muzeu (fără a se ignora și calea complementară, dar care s-a dovedit uneori mai nesigură, a protejării in situ a patrimoniului tradițional; muzeul fiind instituțional, acest fapt poate fi o garanție

a protejării acestui patrimoniu, supus, ca toate lucrurile din jurul nostru, entropiei lumii înconjurătoare - încât putem spune că Muzeul ASTRA reprezintă, de fapt, și o parte a efortului uman de împotrăvire la entropia universală).

Cel mai important lucru este că, de-a lungul timpului, muzeul și-a păstrat profilul său tematic străduindu-se să îl pună în aplicare. A fost nevoie de multă voință și luptă - însă eforturile au fost răsplătite de dezvoltarea sa tot mai mare, de polimotivarea sa în valorificarea patrimoniului său, ca principală formă de punere în valoare a acestuia - pe calea deschisă de ziua de 17 octombrie 1967. Odată cu această dată, așadar odată cu deschiderea sa spre public și spre forme tot mai complexe de valorificare a caracterului său de *muzeu viu*, au apărut și au proliferat în Dumbrava Sibiului târgurile creatorilor populari, olimpiade ale tineretului, diverse activități de valorificare a creației populare (inclusiv de popularizare a lor prin publicații și prin filme digitalizate); muzeul s-a deschis astăzi tuturor, de la specialiști și cercetători ultracalificați până la omul obișnuit care vrea să se relaxeze într-un decor cum nu se mai găsește în mare parte în satele de astăzi.

Cu o imagine ceva mai grafică, semnificația zilei de 17 octombrie a însemnat pentru muzeul ASTRA trecerea de la o dezvoltare liniară la explozia de valorificare reprezentată de punerea întregului său patrimoniu în fireasca utilizare a oamenilor pentru care a fost realizat.

Desigur, viitorul aduce multiple provocări Muzeului din Dumbravă prin diversele situații inedite și schimbări - pe unele deja le intuim, pe altele încă nu. În prezent, a răspuns la ele a treia generație capabilă să îi dirijeze viitorul, exemplar materializat printr-un laborator de restaurare-conservare și prin construirea Pavilionul Muzeal Multicultural ASTRA și, mai ales, prin ordinea, curățenia și facilitățile oferite publicului din ce în ce mai riguros, răspunzând cerințelor acestora și rămânând evident deschis la observațiile lui. Muzeul poate să-și păstreze originalitatea și specificul său tematic rezistând la cele trei pericole ce îl pândesc în viitor: o comercializare excesivă, o privatizare posibilă însă inopinată sau o europenizare prost înțeleasă. Există și pericole interne: o abatere de la proiectul inițial, o prioritate pentru muzeul virtual bidimensional în dauna patrimoniului tridimensional sau, cel mai mare pericol posibil, pierderea publicului vizitator. Ceea ce, din câte se poate omenește prevedea, nu e cazul pentru muzeul sibian.

Așadar, ziua de 17 octombrie a anului 1967 rămâne în memorie ca începutul acestei relații multilaterale între patrimoniul salvat și punerea sa la dispoziția marelui public, ca o relație între salvatorii patrimoniului tradițional și lumea largă în care trăim.